

EL JACIMENT DEL COLL ROIG (BELLPRAT, ANOIA). EXCAVACIONS DEL 1995

per M.Carme Belarte*
Jordi Hernández**
Jordi Principal'

SITUACIÓ I DESCRIPCIÓ DEL JACIMENT

L'establiment del Coll Roig, excavat en una única campanya el juliol de 1995, està situat dins el terme municipal de Bellprat, a la comarca de l'Anoia, i es troba aproximadament a tres km i mig de Santa Coloma de Queralt i a uns dos km del poble de Bellprat. Se situa en el vessant d'una petita elevació, sobre la qual es domina visualment la plana que s'estén entre els rius Boix i Gaià. Està a una alçada de 650 m s.n.m., però aproximadament al mateix nivell que les terres del voltant. Les coordenades UTM són CF670972.

El jaciment ocupava una superfície de 30 metres quadrats i formava una petita elevació sobre el terreny circumdant d'un metre d'alçada, que destacava per la pràctica absència de vegetació.

ANTECEDENTS DE LA INVESTIGACIÓ

El jaciment del Coll Roig ja era conegut des dels anys seixanta. En aquell moment, un grup de persones del Centre d'Iniciatives i Turisme i antics socis de l'extingida Associació Arqueològica de la Vila de Santa Coloma van descobrir un indret on apareixien abundants ceràmiques antigues i pedres polides en superfície. Aquest fet va originar la freqüentació del jaciment pels afeccionats de Santa Coloma, que anaven a recollir-hi ceràmiques, la qual cosa va afectar considerablement el jaciment.

L'any 1992 es constituí l'Associació Cultural Alt Gaià (actualment Associació Cultural Baixa Segarra), amb seu a Santa Coloma, amb el clar objectiu de recuperar i difondre el patrimoni cultural i conscienciar la població de la necessitat que les diferents restes fossin estudiades pels experts i en la mesura del possible exposades. Entre les primeres actuacions, l'Associació va aconseguir que el jaciment del Coll Roig fos estudiat amb mètodes científics. Amb aquesta finalitat va contactar amb la Universitat de Barcelona i es va acordar realitzar una excavació, dirigida pels membres del nostre equip i finançada per la mateixa A.C.B.S., amb l'esponsorització de l'empresa BERCONTRES, S.A., de Santa Coloma. Els treballs d'excavació foren realitzats amb la col.laboració d'estudiants de l'I.E.S. Joan Segura de Santa Coloma¹.

---

¹ Agraïm la seva col.laboració als estudiants: Marc Llorach, Marta Pontnou, Rosa Roig, Jordi Franquesa, Germán Fernández i Micaela Ramirez; així com a Joan Ramon Rodríguez Ximenes i a David Solé.

* Universitat de Barcelona.

** Becari F.I. de la Generalitat de Catalunya.

Gràcies també a l'Associació i als diferents particulars² que posseïen materials procedents del Coll Roig que van cedir desinteressadament per al seu estudi mentre es duïen a terme els treballs d'excavació.

PROCÉS D'EXCAVACIÓ

Atès que es tractava de la primera campanya d'excavació, desconeixiem les seves característiques i possibilitats, ja que, si bé era de poca grandària, l'abundància de materials recollits en els camps adjacents suggeria l'existència de restes constructives relacionades amb una possible cabana.

A la zona on la concentració de material era més evident es va delimitar un perímetre de 30 m², dins el qual vam procedir a extreure les capes o estrats de terra que cobrien les possibles restes. Aquestes capes, diferenciades les unes de les altres pel color, consistència i composició, es numeren correlativament i reben el nom d'**unitats estratigràfiques** (abreujades U.E.).

La primera capa de terra es compon de terra vegetal i s'anomena nivell superficial (U.E. 1). A causa dels successius rebaixos del sòl, provocats per l'acció de l'home i l'erosió natural, tenia molt poc gruix. Immediatament per sota apareixia un estrat de terra molt argilosa i de coloració rogenca -U.E. 2- que contenia alguns materials arqueològics (ceràmiques) i orgànics (carbons).

Un cop excavada la U.E.2 vam poder constatar la presència d'una cavitat practicada directament en el sòl natural (argila) (figs. 1 i 2). Aquesta cavitat o retall del terreny va ser feta expressament per l'acció de l'home, i com a tal acció rep un número dins el compte d'unitats estratigràfiques del jaciment (U.E. 4). La terra que reomplia el retall U.E. 4 va rebre el nom de U.E. 3. Aquest és l'estrat que ha proporcionat més materials arqueològics.

INTERPRETACIÓ DE LES RESTES

La U.E. 4 delimitava un espai de planta pseudoovalada, orientat en sentit N-S, que mesurava 2'52 metres en el seu eix longitudinal per 1'70 metres en l'eix transversal. La profunditat màxima assolida, per la banda N, 10 cm. mentre que, per la banda S, el límit havia gairebé desaparegut a causa de l'erosió (figs. 1 i 2; fotos 1 i 2).

A l'interior van aparèixer diverses peces ceràmiques (foto 3), sempre fetes a mà, esclafades i capgirades, amb les bases gairebé en un pla horitzontal, sense que aparegués cap vas col·locat en el fons de l'estructura. A més de les ceràmiques, s'hi van recuperar restes escasses d'ossos d'animals, així com algunes concentracions petites de carbons. Pel que fa a la fauna, concretament es van recollir un húmer de bou (*Bos taurus*), procedent de la U.E. 1, i tres dents de la mandíbula inferior esquerra d'una ovella o cabra adulta, procedents de la U.E. 3. Cal destacar l'absència, entre els materials de la U.E.3, de cap molí o utilitatge de pedra, que en canvi foren

² Es tracta dels Srs. Josep Llorach, Frederic Vallbona, Joan Boladeras i Gerard Carreras. Especialment, agraïm els esforços realitzats per Josep M. Carreras a l'hora de conscienciar i motivar l'interès per la nostra tasca i el patrimoni històric en general.

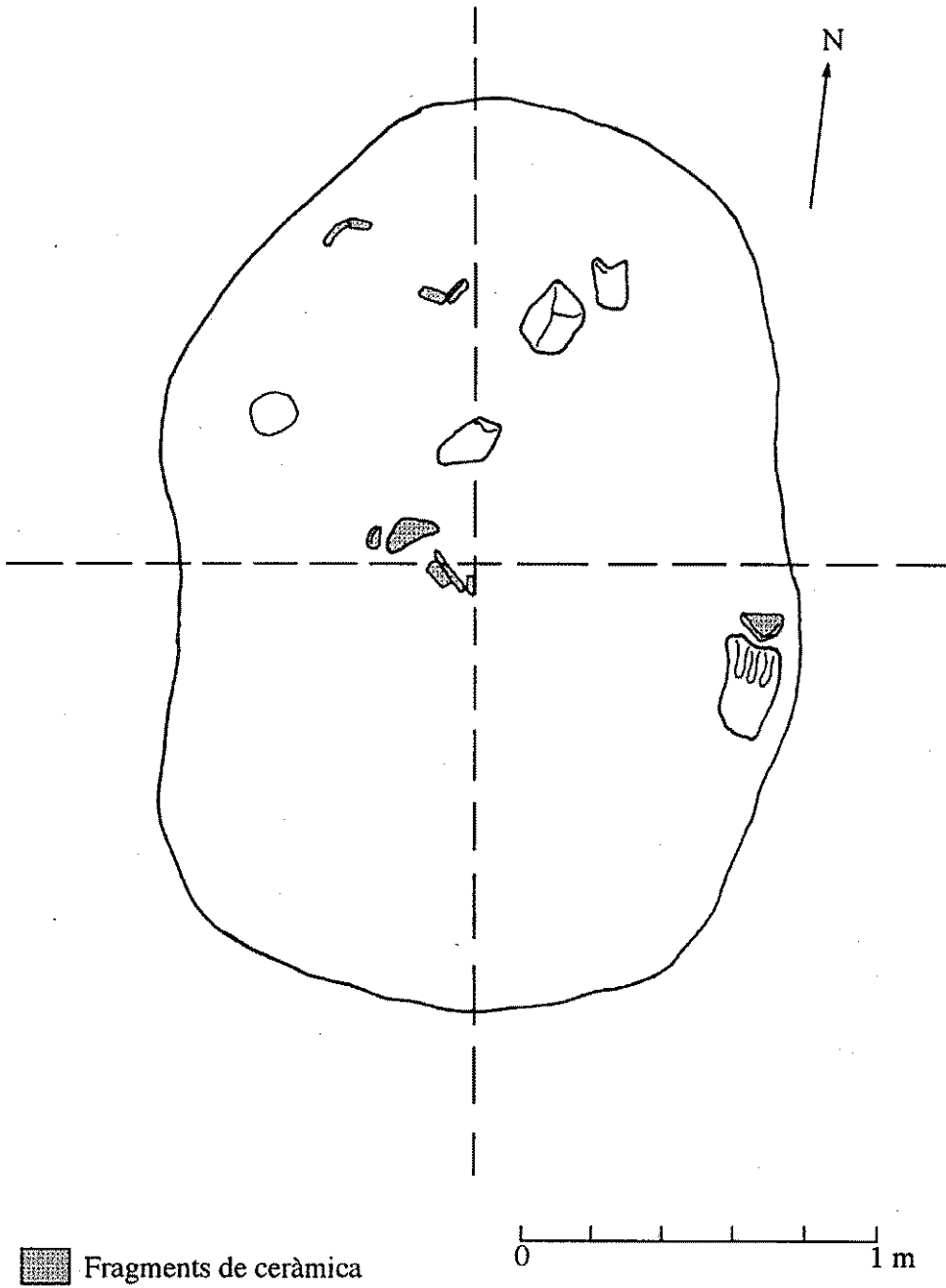

Fig. 1. Planta de la fossa documentada al Coll Roig, amb indicació de la situació dels fragments de ceràmica.

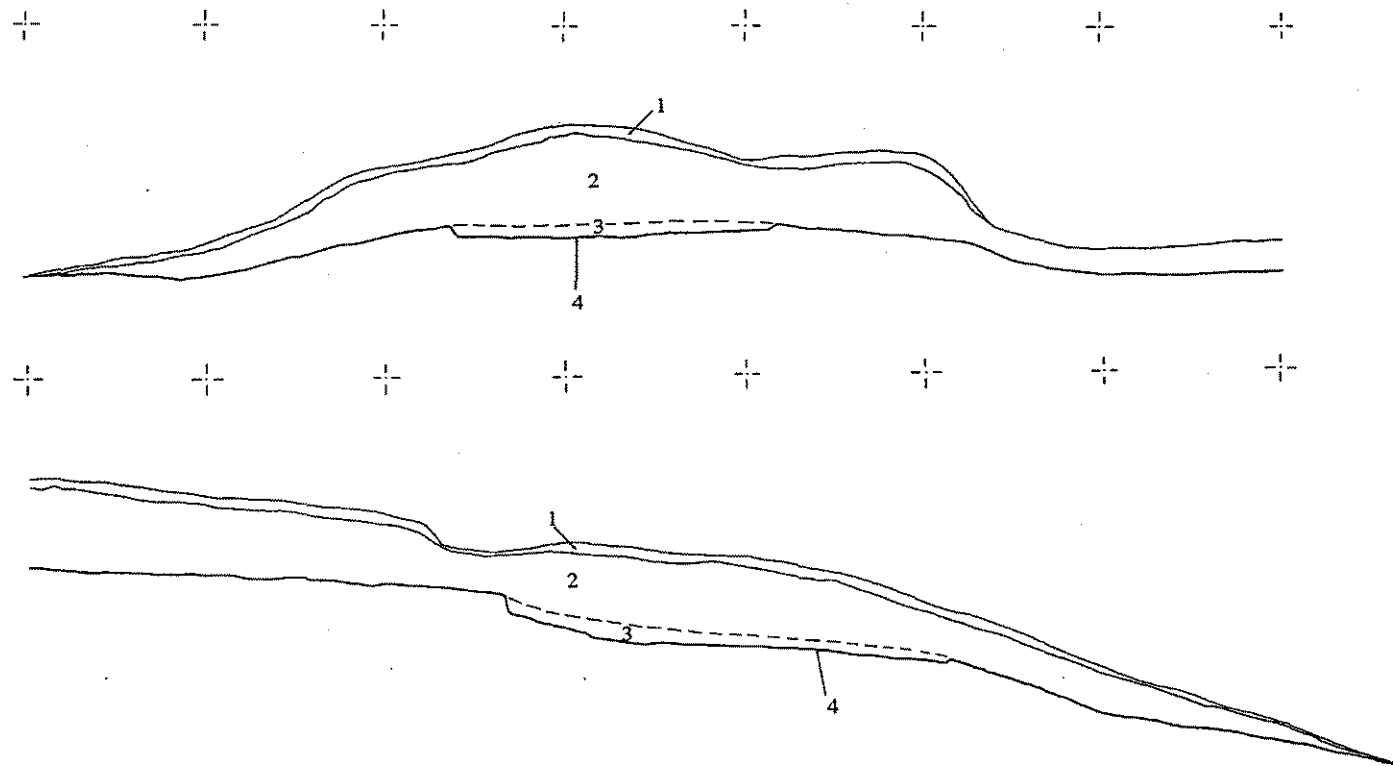

Fig. 2. Seccions transversal i longitudinal del jaciment del Coll Roig, amb indicació dels números d'unitats estratigràfiques que reomplen i cobren la fossa.

Foto 1. Vista de la fossa del Coll Roig un cop excavada.

Foto 2. Vista de la fossa un cop excavada, on s'aprecia la forta erosió del terreny.

Foto 3. Fragments de ceràmica *in situ* durant els treballs d'excavació.

localitzats en el nivell superficial. Malgrat tot recuperarem una pedra plana amb possibles senyals d'haver estat utilitzada per triturar o moldre, i que en l'actualitat es troba en estudi. Cal fer notar també que en el sòl del recinte no existien restes de llar de foc ni d'altres estructures que poguessin assenyalar una funcionalitat concreta.

A partir de les restes documentades no es pot afirmar que l'estructura excavadada fos emprada com a lloc d'hàbitat. Pensem que, més aviat, es tracta d'un fons de fossa o sitja, destinada en un primer moment a emmagatzemar aliments i utilitzada posteriorment com a abocador (fig. 4). L'escassetat de materials provinents de l'excavació, i fins i tot de l'interior de la fossa, contrasta amb les grans quantitats de ceràmiques recollides pels afeccionats al llarg dels anys. Aquest volum final de materials, procedents del Coll Roig, fa pensar en l'existència d'un possible hàbitat realitzat amb materials que no es conserven amb el pas del temps (fusta i altres elements vegetals, fang), ubicat en un nivell superior i desaparegut en l'actualitat per la intensa erosió que pateix la zona del Coll Roig. Aquesta hipòtesi ve recolzada pels resultats negatius de la inspecció realitzada pels voltants del turó.

En efecte, acabada l'excavació de la fossa descrita, vam realitzar alguns sondejos de comprovació als voltants. A l'oest de l'estructura, es va delimitar i excavar

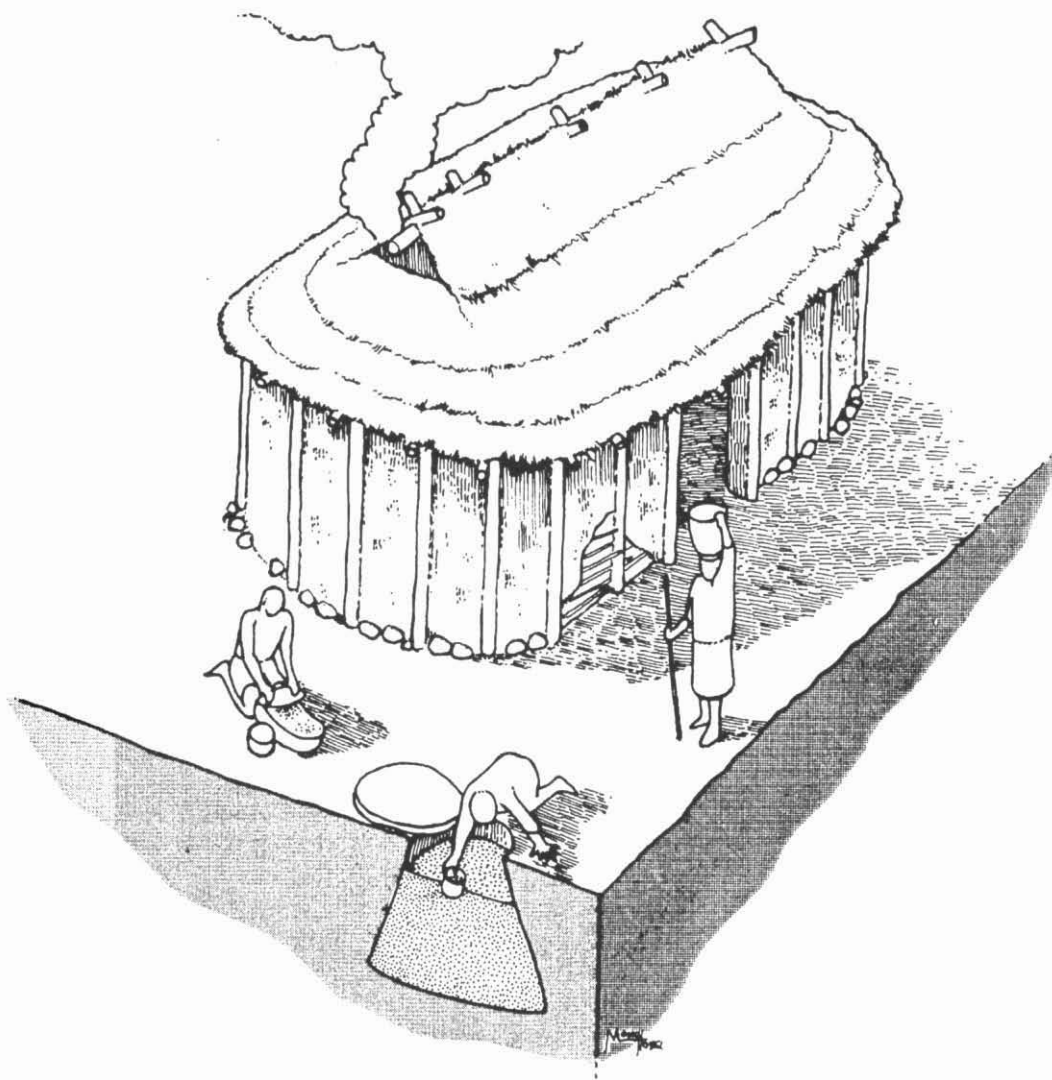

Fig. 4. Reconstrucció hipotètica del jaciment del Coll Roig, realitzada per Ramon Álvarez.

una àrea d'uns 10 m². Els resultats foren completament negatius, ja que no aparegué cap mena de resta material ni d'estructura. A uns 25 m més a l'oest, en una petita esplanada no excessivament afectada per l'erosió, realitzarem un darrer sondeig, sense obtenir-ne cap resultat positiu.

ELS MATERIALS CERÀMICS

La importància de la ceràmica rau en el fet que ens permet datar les diferents unitats estratigràfiques que formen un jaciment arqueològic, és a dir, en quin moment es van anar deixant d'utilitzar les estructures documentades. En el nostre cas, la ceràmica recuperada a l'interior de la fossa ens indica el moment en què es va utilitzar com a abocador. En realitat, aquests materials ceràmics no són més que les deixalles dels habitants de la zona del Coll Roig que, un cop trencats, ja no els eren útils per a la seva funció habitual. Així doncs, és molt important que els materials arqueològics siguin recollits durant el procés d'excavació, sempre registrant la U.E. de la qual provenen i la seva localització exacta dins del context del jaciment.

Per cada època podem distingir grups de característiques que afecten les formes dels recipients i els motius decoratius de les ceràmiques, de forma semblant a les "modes" actuals. Aquestes característiques ens permeten diferenciar tradicions culturals, maneres de fer de la gent, innovacions i fins i tot adaptacions a l'ús. Els materials apareguts en l'excavació del Coll Roig, estrictament ceràmiques fetes a mà, cal situar-los cronològicament dins el final de l'edat del bronze (1.200-700 a. C.), concretament dins del que s'anomena la cultura dels camps d'urnes. Aquest nom fa referència a una tradició cultural que es dona a una bona part d'Europa durant el bronze final i que pren el nom del ritual d'enterrament. El ritual consistia en incinerar el cos del difunt i dipositar les cendres a l'interior d'una gerra o urna de ceràmica, que s'enterrava en un petit forat, acompanyat d'una sèrie d'objectes relacionats amb l'individu. Els cementiris amb aquest tipus d'enterrament reben, dins la terminologia arqueològica, el nom de "camps d'urnes."

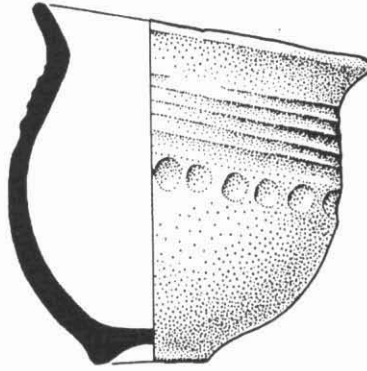
Quant a les ceràmiques trobades al Coll Roig, el més característic són les decoracions: cordons d'argila aplicats sobre la paret del vas, empremtes de dits, incisions i solcs acanalats (fig. 3.1). Les formes són variades: petits vasos, bols, gerres de magatzem, tupins.

Per classificar i estudiar aquestes ceràmiques, hem distingit tres grups segons el tipus de pasta i acabat:

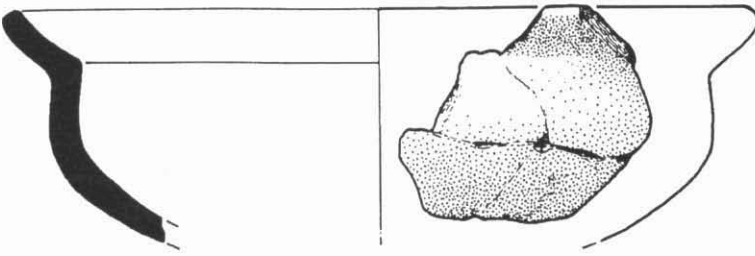
1- Ceràmiques de coloració variable segons la cocció, que es caracteritzen perquè l'argila conté abundants partícules calcàries (que anomenem desgreixant), són de mides diverses (fins i tot molt grans) i de superfícies grolleres. Tipològicament, es tractaria de vasos contenidors i recipients de dimensions grans-mitjanes, amb bases planes (fig. 3.3) i vores exvasades, en algun cas reentrants, de llavi arrodonit i bisellat. Les decoracions consisteixen en cordons aplicats sobre la superfície externa del vas, que presenten impressions en diagonal i digitacions.

2- Ceràmiques de coloració fosca, amb desgreixant igualment calcari, per bé que de pasta més depurada que la del tipus anterior, i de superfícies brunyides.

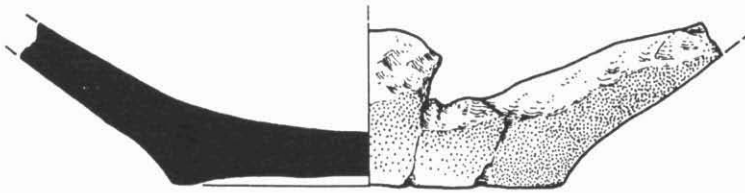

1

2

3

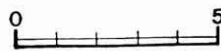

Fig. 3. Algunes de les ceràmiques aparegudes en els treballs d'excavació realitzats al Coll Roig, dibuixades per Ramon Álvarez.

Tipològicament, es tracta de vasos, en general, petits-mitjans, de vores exvasades i bases planes. Hem pogut classificar algunes d'aquestes peces (fig. 3.2) segons la tipologia establerta per Ruiz Zapatero, concretament dins de la forma 8 (Ruiz Zapatero 1983, 730 -fig. 216-), la qual cosa permet precisar-ne més la cronologia. Entre les decoracions trobem acanalats, de vegades amb diverses orientacions en la mateixa peça; també apareixen impressions de petits cercles combinats amb els motius acanalats.

Cal destacar la troballa d'un vaset que ha donat el perfil sencer (fig. 3.1): forma ovoide-globular, vora exvasada de llavi arrodonit i fons umbilicat amb dues perforacions per a la seva suspensió; decoració, a la superfície externa, de solcs acanalats al coll, sota els quals hi ha cercles impresos. Pel seu perfil, sembla assimilable a la forma 5 dels C.U. recents, definida per Ruiz Zapatero (Ruiz Zapatero 1983, 730 -fig. 216-).

3- Ceràmiques de coloració clara amb superfície brunyida, amb desgreixant de partícules grises. Grup molt minoritari (dos exemplars), amb vasos globulars de vora exvasada, i bases de fons concav.

CRONOLOGIA

A partir de les característiques del material aparegut suggerim una cronologia emmarcable entre la segona meitat segle IX i el segle VIII a.C. (bronze final IIIB)

El poblament de la zona durant aquest període és molt mal conegut, però sens dubte rebé influències dels grups de camps d'urnes de l'àrea costanera catalana i de la zona Segre, ja que es tracta d'una zona de transició entre ambdós grups. Pel que fa al grup dels camps d'urnes del Segre, el jaciment de la Pedrera de Vallfogona de Balaguer ens ofereix alguns paral·lels entre els materials de l'estrat VI, datat dins del bronze final IIIB (Gallart, Junyent 1989, 29 i 31 -l'àms. 11 i 13-); quant a la zona costanera, alguns motius decoratius de la primera fase del Barranc de Sant Antoni, datada del segle IX a.C., també admeten paral·lel amb els materials del Coll Roig (Asensio et alii, en premsa).

BIBLIOGRAFIA

- ASENSIO, D.; BELARTE, C.; FERRER, C.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. en premsa "El jaciment del Barranc de Sant Antoni (Ginestar, Ribera d'Ebre)", Primera Taula d'Arqueologia. Models d'ocupació, transformació i explotació del territori entre el 1600 i el 500 a.n.e. a la Catalunya meridional i zones limítrofes de la depressió de l'Ebre, Sant Feliu de Codines, 18-19 novembre de 1994.
- GALLART, J.; JUNYENT, E. 1989 *Un nou tall estratigràfic a la Pedrera, Vallfogona de Balaguer, Tèrmens, La Noguera, Lleida. Lleida.*
- RUIZ ZAPATERO, G. 1983 *Los C.U. del nordeste peninsular.* Madrid.